

παρουσίασις
βιβλίων

'Η Ιστορικότητα της συνείδησης στη φιλοσοφία του Γαλλικού Διαφωτισμού, του καθηγητή Αύγουστου Μπαγιόνα, έκδοσις «ΟΛΚΟΣ», Θεσσαλονίκη, 1974.

Η μελέτη του καθηγητή Μπαγιόνα. *'Η Ιστορικότητα της συνείδησης στη φιλοσοφία του Γαλλικού Διαφωτισμού*, αποτελεί μια αξιόλογη και τολμηρή προσπάθεια να ασχοληθῆ με ἕνα ἀπὸ τὰ πρὸ σοβαρὰ κεφάλαια τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ θεωρητικὴ βάση τοῦ συγγραφέα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: 1) «Ἡ μελέτη θὰ δικαιωθῆ θεωρητικὰ ἢ ἠθικὰ, ἀν ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς τεκμηριωθῆ, ἔστω καὶ σὲ πολὺ περιορισμένη, ἔκταση, ἢ ἀντίληψη ὅτι οἱ παραδοσιακὲς ἀπορίες εἶναι δυνατόν νὰ λυθῶν ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ εἴτε θετικὰ, εἴτε μετὴν ἀχρήστευσί τούς, εἴτε μετὴ μεταβολὴ τῆς μορφῆς τούς». 2) «Ὅσο ὁ πολιτισμὸς ἐξελίσσεται τόσο ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει ἕνα περιβάλλον ποῦ ἔχει ὁ ἴδιος διαμορφώσει μετὰ τὰ πολιτιστικὰ του ἐπιτεύγματα». 3) «Πολλὸ πρὸ σημαντικὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα "Τί εἶναι πολιτισμὸς" παρὰ τὸ ἐρώτημα "Τί εἶναι κόσμος", ἀν ὑποθεθῆ ὅτι στὴν ἔννοια "κόσμος" ἀντιτοίχει κάποια ξεχωριστὴ πραγματικότητα». 4) «Τὸ ἐρώτημα περὶ "κόσμου" ταυρίζεται σὲ μιὰ κοινωνία μετὰ ὄχι πολὺ προχωρημένον πολιτισμὸ, ἢ ὅποια ἀντιμετωπίζει ἕνα φυσικὸ περιβάλλον ποῦ οὐτε ἔχει γίνεαι γνωστὸ οὔτε ἔχει μεταβληθῆ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον».

Ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι «ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ τὴν πρὸ θεμελιώδη ἐπιστῆμην τοῦ ἀνθρώπου» καὶ βασίζομενος στὸν πρὸ πάνω θεωρητικὸ πλᾶισιο, ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει, μετὰ καταπληκτικὴ σαφήνεια, τὴν ἱστορικότητα τῆς συνείδησης, ὅπως ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὰ κύρια ρεύματα τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Παράλληλα μετὰ τὸ ρόλο τῆς συνείδησης στὸ Γαλλικὸ Διαφωτισμὸ ἐξετάζεται στὸ βιβλίον καὶ ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἱστορικότητα τῆς συνείδησης στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ σκέψη, ἢ χριστιανικὴ σκέψη, ἢ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνα, καὶ οἱ προεκτάσεις τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ στὴν ἐποχὴ μας.

Ἡ συστηματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ θεματοῦ θεμελιώνει σὲ μεγάλον βαθμὸ τὸ θεωρητικὸ πλᾶισιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ ὁ συγγραφέας. Ἡ ὠριμὴ ἀναλυτικὴ διαδικασίαν καὶ ἡ διαύγεια καὶ σαφήνεια τῆς γλώσσας εἶναι θετικὰ στοιχεῖα ποῦ συμβάλλουν στὴν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ συγγραφέα.

Τὸ θεωρητικὸ πλᾶισιο ὁμῶς ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ ἡ μελέτη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀποδειγμένον στὸ σύνολόν του, καὶ ταυτοχρόνως ἐπιτρέπει διαφορικὴ ἀντίληψη πᾶνω στὴ σχέση Κόσμος-Ἄνθρωπος-Πολιτισμὸς-Κοινωνία. Ἡ θέσις τοῦ συγγραφέα πᾶνω μιὰ κοινωνία ποῦ προβληματίζεται πᾶνω στὸ ἐρώτημα «Τί εἶναι πολιτισμὸς» ἔχει πρὸ προχω-

ρημένον πολιτισμὸ ἀπὸ τὴν κοινωνία ποῦ ἐρευνᾷ τὸ ἐρώτημα «Τί εἶναι κόσμος», δὲν φαίνεται πᾶς εἶναι δυνατόν νὰ θεμελιωθῆ ἀπόλυτα. Τόσο ὁ πολιτισμὸς ὅσο καὶ ἡ ἔννοια κόσμος εἶναι δυνατόν νὰ ἐξεταστοῦν σὺν ἀλληλοεξαρτώμενα καὶ ἐξελισσόμενα φαινόμενα. Ἡ ἀντιμετώπιση τῆς σχέσεως Πολιτισμὸς-Κόσμος πρέπει νὰ συμπεριλάβει καὶ τὴν ὑπόδημη Ὑλῆ Τεχνολογία-Ἐπιστῆμη-Ἐνέργεια. Τὸ φυσικὸ καὶ πνευματικὸ περιβάλλον δημιουργοῦν σχέσεις ἀλληλοεξάρτησης καὶ ἀλληλοεπίδρασης μετὰ ἐξελικτικὴ διαδικασίαν.

Ἐνῶ ἡ παρατήρηση τοῦ συγγραφέα φαίνεται νὰ ἰσχύει στὴ φεουδαρχικὴ καὶ βιομηχανικὴ κοινωνία, ὅπου ἡ διάσπαση ἀσχολεῖται στὴν πρώτη μετὰ τὸ φαινόμενον κόσμῳ καὶ στὴ δεύτερη μετὰ τὸν πολιτισμὸ, μιὰ μελλοντικὴ κοινωνία ποῦ λειτουργεῖ στὴ μεταβιομηχανικὴ ἐποχὴ θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πρόβλημα Πολιτισμὸς-Κόσμος σὲ σχέση ἀλληλοεξάρτησης καὶ κῆτος ἀπὸ τὸ πρῶμα μιὰς σφαιρικῆς ἀντίληψης.

Τὸ ἔργο τοῦ καθηγητῆ Μπαγιόνα ἀποτελεῖ σοβαρώτατη προσφορά στὸ προβληματισμὸ τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς καὶ κοινωνικῆς σκέψεως. Πολλὸ σωστὰ συνειδητοποιεῖ ὁ συγγραφέας τὸ φαινόμενον τῆς ἀντιστορικότητας τοῦ νεοελληνικοῦ στοχασμοῦ ποῦ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴν ἱρρασιοναλιστικὴν τάσιν μετὰ κύρια στοιχεῖα τὸν ὑπερβολικὸν ὑποκειμενισμὸν, δογματισμὸν καὶ τὴ μηχανιστικὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων. Ἡ συστηματικὴ μελέτη τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς συνείδησης εἶναι βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ μιὰ ὀρθολογικὴ καὶ σφαιρικὴ κατανόηση τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἄς ἐλπίζομε δὲ ἀπὸ τὴν μελέτη θὰ γίνεαι τὸ ἔναυσμα γιὰ τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴ δημιουργίαν μιᾶς ὀριμῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀπροσπικτικότητας τοῦ σύγχρονου Ἑλλῆνα.

Καθηγητῆς ΗΑΙΑΣ ΘΕΡΜΟΣ
Πανεπιστήμιον Texas A & M
College Station, Texas

Paul Henri Stahl (ἐκδ.), *Ethnologie de l'Europe du Sud-Est*, Paris, La Haye: Mouton, 1974, σ. 312.

Ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς πώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῶν ἔθνων τῶν κατὰ τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα, μολοντὶ εἶναι ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ἱστορίας τῶν βαλκανικῶν λαῶν δὲν εἶναι με-